

LENGTEMATEN IN „DIE SWANE”, HEIST-OP-DEN-BERG

Aansluitend bij de artikels van W.H.Th. Knippenberg en H. Mandos in Br. H. XXV pp. 122-123, kan ik signaleren dat het Heemmuseum „Die Swane” te Heist-Op-Den-Berg eveneens een lengtemaat van Christus bezit, evenals een lengtemaat van de geselkolom en een derde gelijkaardige strook, waarvan ik helaas de betekenis nog niet kon achterhalen. Hier volgt hun beschrijving:

1. Lengtemaat van Christus:

Strook gele zijde, l. 183,5 cm, br. 3 cm.

Van Italiaanse oorsprong, met banderollen geflankeerd door engeltjes waarin de tekst: „Longhezza-di-Nostro-Salvatore-Giesu-Christo,” afgewisseld met mooie medaillons in kopergravure naar 18de-eeuwse trant, voorstellend: De boodschap aan Maria – Bezoeking van Maria aan Elisabeth – Geboorte van Jezus – Opdracht in de Tempel – Jezus als leraar – Jezus in de Hof van Olijven – Geseling – Lijkwade – Doornenkroning – Kruisdraging – Kruisiging – Verrijzenis – Hemelvaart – Pinksterfeest – Hemelvaart van Maria – Kroning van Maria. (Museumnummer H.58.181).

2. Geselkolom:

Strook fijn geglansd linnen, rose van kleur, l. 73 cm, br. 3,7 cm. Driemaal de afbeelding van de geselkolom in kopergravure en de tekst: Misura della colonna di Christo NRo Signore, alla quale fu flagellato.” (Museumnummer H.58.180).

3. Strook rode zijde, l. 168,5 cm, br. 5,5 cm, bedrukt in goud en zilver, omlijsting eindigend op lanspunten. Tekst in eigenaardige, dooreengestregelde letters (met voorbehoud voor de ontcijfering van de eerste twee woorden!) :

„Mesorio (?) Asoel (?) S^{mo} XPO + DE San Agustio Burgos.” (Museumnummer H.58.182).

De drie stroken werden in 1958 verworven uit de nalatenschap van de familie A. Reypens-Van de Weyer te Duffel (prov. Antwerpen). Mevr. Reypens (Maria van de Weyer) was geboren te Heist-Op-Den-Berg; ik weet stellig dat zij in 1884 een reis naar Spanje heeft gemaakt, maar of zij ook in Italië is geweest, is me niet bekend. Ik acht het niet onwaarschijnlijk dat de lengtematen – ofschoon 18de eeuws van uitzicht – nog tijdens het 4de kwart van de vorige eeuw in diverse bedevaartplaatsen (Turiijn? Rome? Burgos?) verkrijgbaar waren.

Herentalse steenweg 21, Heist-Op-Den-Berg 3100.

R. LAMBRECHTS

OVER HOEVEN EN HOEVENAARS ONDER HET KASTEEL VAN TILBURG II

ONDER PRINS WILLEM VAN HESSEN-KASSEL

(1710-1754)

Het keerpunt in de geschiedenis van de zwaar belaste heerlijkheid Tilburg en Goirle was nabij. Nog in 1704 had Mr. Victor van Beughem voor de Raad en Leenhof van Brabant te 's-Gravenhage zijn vordering herhaald wegens het door hem verstrekt kapitaal van 15.800 gulden. Intussen was in 1709 – na de dood van secretaris Anthony Vereijck – tot substituut-secretaris aangesteld Hendrik Glavimans „sijnde van de ware christelijke gereformeerde religie”, die later schepen werd⁴⁶).

Op 10 april 1710 werd te Brussel voor notaris Ferdinand Philippe Thijs een akte opgemaakt, waarbij (ingevolge zekere procuratie van 6 februari 1710 te Mechelen) namens *Charles Hubert Augustijn, graaf van Grobbendonck* – baron van Wese-mael, heer van stad en lande van Durbuy, heer van de vrijheid en voogdij van Heijst etc., erfmaarschalk van Brabant, luitenant-generaal in Spaanse dienst – de voorvaderlijke heerlijkheid Tilburg en Goirle verkocht werd aan *Wilhelm, prins van Hessen-Kassel* etc.

Onder de heerlijke rechten en meerdere goederen van de heer van Tilburg en Goirle worden in dit contract vermeld:

– „Een adelijck huijs ende casteel rontsomme in sijne grachten metten neerhuijsinge, stallinge, schuure, hove, saeijlanden ende weijlanden daer ronthom gelegen (behoudens de timmeragiën die ontrent het casteel gestelt sijn vanwegens de catholicken oft conventualen van Tongerlo, 'tgene genoemt wordt het *kerckenhuijs oft schuere*)”. Zoals gezegd bood het kasteel tot dan toe een goede schuilgelegenheid voor de Tilburgse parochianen met hun herders, Norbertijnen der abdij van Tongerlo.

– „Een opgaende bosch mette dreve ende boomen, daerom staande ende wassende, groot int geheel vijffich loopense landt...”.

– „Twee cheijnsboecken ende leenboecken daertoe behoorende, d'een vervallende op Corsmissedagh ende d'ander op Sinte Stevensdagh”.

Ook de moer- of turfvelden aan de Langen Dijk, alsmede de heiden – die jaarlijks verpacht werden – staan vermeld, waarna een omschrijving gegeven wordt van de Pijliserhoeve aan de Hoeven en de drie hoeven aan de Hasselt.

Vervolgens komen in die akte de molens te Tilburg en Goirle aan de orde, alsook de resterende heerlijke goederen, zoals de novale tienden te Tilburg, die jaarlijks verpacht werden beurtelings door de heer van Tilburg en de abdij van Tongerlo.

De koopsom bedroeg 51.000 pattacons (gerekend tegen f 2,50 per pattacon was dat f 127.500) met dien verstande, dat daarvan 1.000 pattacons (= f 2.500) onmiddellijk aan de gravin van Grobbendonck ter hand gesteld moesten worden, terwijl met de resterende kooppenningen (= f 125.000) eerst de bestaande schulden afgelost dienden te worden. De koper werd per 1 januari 1710 bezitter van de heerlijkheid Tilburg en Goirle. De verkoper moest aan de koper overdragen alle titels, eigendomsbewijzen, registers van leenverheffing, achterleenboeken, cijnsboeken, alsmede verdere bescheiden en charters betreffende de heerlijkheid.

Onder dit contract plaatste „Charles comte de Grobendoncq” op 11 april 1710 zijn handtekening⁴⁷). Met deze pennestreek kwam aan het voorvaderlijk familiebezit te Tilburg en Goirle voorgoed een einde, wat bijzonder pijnlijk geweest moet zijn voor de toen 58-jarige graaf, wiens wieg op het kasteel van Tilburg gestaan had.

Prins Willem van Hessen-Kassel verhief in 1711 de aldus verworven heerlijkheid voor de Haagse instantie. De nieuwe heer van Tilburg en Goirle was terstond begonnen met het aflossen van de schulden, achtergelaten door de graaf van Grobbendonck⁴⁸). In de loop van 1711 werd Gosewinus Bernage (zoon van drossaard Adriaan Bernage) tijdelijk voor twee jaren aangesteld tot secretaris van Tilburg en Goirle, zulks op aandringen van diens ouders. Particulier secretaris van Prins Wil-

lem van Hessen-Kassel was toen Johan Anthony Nehring, terwijl als rentmeester van de nieuwe heer fungeerde Arnold van Loon (zoon van een Bredasē notaris), die reeds sinds 1679 notaris en procureur te Tilburg was en in 1716 aldaar ongehuwd overleed⁴⁹).

Overeenkomstig genoemd koopcontract werden op 26 april 1712 voor schepenen van Tilburg en Goirle de heerlijke goederen getransporteerd, welke onder de jurisdictie van deze schepenbank vielen. Ook de vier nabij het kasteel gelegen hoeven worden er nogmaals omschreven, evenals de ten noorden van Kasteelhoeve I lopende dreef⁵⁰).

Prins Willem van Hessen-Kassel – destijds luitenant-generaal der cavalerie in dienst van de Republiek – werd eerst militair gouverneur van Breda (1712-1723) en daarna van Maastricht. Als nieuwe heer van Tilburg en Goirle (1710-1754) – waar het eigen grondbezit van de heer vrijwel beperkt gebleven was tot het domein rond het kasteel aan de Hasselt – liet hij al omstreeks 1712 in het westen (aan de huidige Bredaseweg) op een daartoe aangekocht stuk „gemeynt” (= gemene gronden) een landgoed aanleggen, bekend als „De Oude Warande”. Kort daarop liet hij door de Franse architect Robert de Cottés zelfs een nieuw slot ontwerpen, dat in plaats van het oude kasteel aan de Hasselt zou moeten komen, maar dit plan werd nooit uitgevoerd⁵¹).

Door rentmeester *Arnold van Loon* en de hem in 1716 opgevolgde rentmeester *Johan Anthony Nehring* werden namens de heer van Tilburg en Goirle wederom pachtvereenkomsten afgesloten met de hoevenaars. Omstreeks 1727 schijnt Johan Anthony Nehring – die secretaris en rentmeester van Prins Willem was – het rentmeesterschap te hebben overgedragen aan de Tilburgse procureur *Christiaan de Roy*⁵²), die na zijn dood in 1733 als rentmeester opgevolgd werd door *Jan Anthony van Spaendonck*⁵³).

In het 18de-eeuwse Tilburg – een Meierijs dorp van wevers en boeren – ging het leven zijn dagelijkse gang. Soms kwam er aan de Hasselt over de dreef een karos aanrijden met een pruikdragende heer, op weg naar zijn kasteel. Rond dit kasteel leefden en werkten onder de wisselende seizoenen de hoevenaars op hun hoeven. In plaats van een dorre opsomming te geven van een reeks pachtcontracten en een lange rij namen van hoevenaars – waartoe verwezen wordt naar de *bijlage* – beperken we ons hier tot enkele wezenlijke pachtvoorwaarden ten aanzien van de kasteelhoeven.

Bij de vroegere tijdpacht⁵⁴) – namelijk het pachten van een hoeve voor een bepaald aantal jaren – werd in de Meierij van 's-Hertogenbosch duidelijk onderscheid gemaakt tussen huur (een jaarlijkse geldbetaling) en pacht (een jaarlijkse korenlevering). De huurders of pachters van zulke pachthoeven (minstens 12 ha groot) waren meestal welgestelde boeren (hoevenaars). In de opgespoorde „huurcedulen” uit het Tilburgse Schepenprotocol wordt elke kasteelhoeve door de rentmeester van de heer telkens voor een aantal jaren verhuurd tegen een jaarlijkse geldsom als „voorlijf” (prelevium) en daarbij een jaarlijkse levering van een bepaalde hoeveelheid koren als „corenpacht”. Halverwege de lopende termijn bestond er een wederzijds recht om de huur te beëindigen. Ingeval van wanbetaling werden de „borgen” (fidejussores) – dat waren dikwijls verwanten of burenen – aansprakelijk

gesteld.

In de Meierij was niet veel vruchtbare landbouwgrond en overal lagen grote stukken hei. Daarom was vee (schapen en koeien) op een Meierijs boerenbedrijf bovenal nodig om de *mest* (vermengd met heidestrooisel) te kunnen maken voor de schrale zandgronden. De landbouwwerktuigen behoorden tot de inventaris van de pachter.

De bedrijfsgebouwen — boerderij met stal, schuur en schaapskooi — moesten door de pachter onderhouden worden, zoals met name de binnen- en buitenwanden en het dak, maar kostbare reparaties — bijvoorbeeld het rietdekken — kwamen ten laste van de verpachter. Ook de 18de-eeuwse pachtcontracten aangaande de Tilburgse kasteelhoeven gingen ongetwijfeld terug op van ouds bestaande „costuy-men”. Tijdens de generaliteitsperiode was echter het economisch klimaat voor de hoevenaars verslechterd.

Over prins Willem van Hessen-Kassel als heer van Tilburg en Goirle (1710-1754) zijn behalve in het Tilburgse gemeentearchief⁵⁵) nog vele interessante bijzonderheden te vinden in het archief der Landgraven van Hessen te Marburg⁵⁶). In zijn tijd noemde men de thans herstelde „Kasteelhoeve” ook wel „Prinsenhoeve”, terwijl in 1736 het domein van de heer uitgebreid werd door aankoop van de achter het kasteel gelegen hoeve, toebehorende aan de erfgenamen van *Jan Maes* en nadien aangeduid als „nieuwe hoeve”⁵⁷).

Nadat deze prins in 1751 „Landgraf Wilhelm VIII von Hessen-Kassel” geworden was, kreeg de geschiedenis van de heerlijkheid Tilburg en Goirle een andere wending.

ONDER DE GRAVEN VAN HOGENDORP-VAN HOFWEGEN (1754-1858)

De laatste episode van ons verhaal over hoeven en hoevenaars onder het kasteel van Tilburg kan binnen dit bestek slechts in het kort worden samengevat en begint met de verkoop van de heerlijkheid Tilburg en Goirle in 1754 door *Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel* aan *Gijsbertus Steenbergensis, graaf van Hogendorp-van Hofwegen*. De koopsom bedroeg 165.000 gulden. Overdracht en leenverheffing vonden plaats voor de Raad en Leenhof van Brabant te 's-Gravenhage, terwijl ook in het Tilburgse Schepenprotocol een en ander werd vastgelegd⁵⁸). Behalve de heerlijke rechten en het kasteel met de andere heerlijke goederen — zoals hoeven en molens — waren ook in de koop begrepen de meubelen, die zich op het kasteel bevonden. Rentmeester *Jan Anthony van Spaendonck* werd belast met de eindafrekening, alsook met de overdracht — volgens een nauwkeurige inventaris — van alle titels, charters, documenten, registers, rekeningen, pacht- of huurcedulen, kortom van alle papieren rakende de heerlijkheid.

De familie van Hogendorp-van Hofwegen — die tot wapenspreuk had: „Ne Jupiter quidem omnibus” (= zelfs Jupiter kan het niet iedereen naar de zin maken) — heeft vanaf 1754 gedurende ruim een eeuw op het Tilburgse kasteel temidden der bevolking gewoond. Rentmeester werd *Albertus Baesten*, tevoren „ontvanger en

borgemeester", die in 1755 trouwde met Antonetta Leonora Verheyen (dochter van Arnoldus Verheyen, drossaard van Bokhoven) en in 1773 overleed. Omstreeks 1772 trad zijn opvolger *Simon Hendrik Weber* als rentmeester in functie, die later schepen werd en in 1795 overleed, toen de Franse tijd zopas was aangebroken en de heerlijke rechten werden afgeschaft⁵⁹).

Onder de nieuwe heer van Tilburg en Goirle werd het oude kasteel aan de Hasselt weldra vervangen door een 18de-eeuws landhuis. Daarover schreef Adrianus Brock (geboren te St. Oedenrode anno 1775) in diens bekende handschrift: „Dit oude kasteel (welke wij vertoonen, overgenomen uit de afteekening van de Heer de Cantillon) werd ten jaar 1755 geheel afgebroken en op derzelve plaats een, na den hedenda(a)gsche smaak ontworpen, vierkant, hoog en fraaij gebouw opgerigt"⁶⁰). De bouwgeschiedenis van het oude en het nieuwe kasteel verdient een nader onderzoek, terwijl ook over de oorsprong van de „steen en camer" aan de „cleyn Hasselt" het laatste woord nog niet is gezegd.

In die jaren sleepte de pruijken-tijd zich voort en in dit heidorp bleven landbouw en wolnijverheid de belangrijkste middelen van bestaan. En op de hoeven rond het kasteel werkten jaar-in-jaar-uit de onderhorige pachters volgens hun huurcontracten. Rentmeester Albertus Baesten verhuurde op 19 maart 1763 *hoeve I* (de nu herstellde Kasteelhoeve), bestaande uit „huijsinge, schuere, schaapskooije en schop", aan *Adriaan van Roessel* voor een termijn van acht jaren – van half april 1763 tot half april 1771 – tegen een jaarlijkse huursom van 65 gulden en zekere koren-pacht. In deze huurovereenkomst staan enkele vermeldenswaardige bepalingen: „Den huurder sal gehouden weesen de huijsinge, schuure, schaapskooij en schop rontsomme in weegten, wanden (= binnen- en buitenmuren) en glasdigt te onderhouden en alle de nodige materialen tot *verdere reparatiën van de* voorszegde *huijsinge* binnens Dorps met zijn paart en karre aan te voeren, alles sonder korten. En sal het nodige vitsel, hout, leem en soijen den huurder werden aangeweesen om te halen, sullende de verdere reparatiën gedaan worden bij den *verhuurder*. Den huurder sal bij avont of ontijden niet in de stal, schuur, schaapskooij of schop mogen gaan met eenig ligt sonder behoorlijke lanteern, veel min daarin taback te rooken of gedooge dat sulcx geschiet door die van sijn huijsgesin of andere, of sal alle de schade van ongelucken, die daaruijt mogten voorkomen, op hem huurder werden verhaalt". Blijkbaar kreeg de boerderij toen een flinke opknapbeurt, waaraan thans nog op een zolderbalk het jaartal 1763 met de initialen AIVH (een meesterteken?) herinnert. In dat jaar moest ook de ten noorden van deze Kasteelhoeve lopende *laan* (of dreef) verbreed en doorgetrokken worden naar het „Goirkensstraatje"⁶¹).

Na de dood van graaf Gijsbertus Steenbergensis in 1785 volgde zijn vrouw op als douairière, die enkele jaren later overleed. Aldus werd hun zoon *Diederik Johan* in 1788 heer van Tilburg en Goirle, zulks echter voor korte duur, want na de komst van de Fransen in 1794 werden de heerlijke rechten afgeschaft. De familie van Hogendorp-van Hofwegen verloor toen ook haar adellijke titel om later onder het nieuwe Koninkrijk van 1813 in de Nederlandse adel te worden opgenomen⁶²).

De tijden waren veranderd, maar nog steeds stond er het kasteel aan de Hasselt en waren daar nog enkele kasteelhoeven in gebruik. Zoals op de *bijlage* staat aangege-

ven, was *hoeve III* al omstreeks 1780 afgebroken en vervangen door vier arbeiderswoningen, terwijl *hoeve II* medio 1846 afbrandde. Hierover kan men in een Tilburgs kroniekje⁶³) lezen: „In 't laatst van Mei 1846 is er brand uitgebroken aan de Hasselt in een huis hetwelk toebehoorde aan Mevrouw de Gravin van Hogendorp-van Hofwegen. De man, die het huis bewoonde, alsmede zijne vrouw zijn denzelfden dag gearresteerd en naar 's-Bosch getransporteerd. Zij worden verdacht, dat zij den brand hebben gesticht, want kort te voren had hij zijn meubels laten verzeeken (en) een nacht vóór den brand heeft hij een groot deel der meubels uit het huis weggevoerd.” Van de vijf kasteelhoeven bleven uiteindelijk slechts over de Pijliserhoeve (of Waterhoef) en de (thans gerestaureerde) Kasteelhoeve, alsmede een bouwmanswoning (= de Nieuwe Hoeve aan het „Quaad Eind”).

Met de verkoop van het familiebezit der Van Hogendorps in 1858 eindigt het verhaal over hoeven en hoevenaars onder het kasteel van Tilburg. In de verkoopcatalogus⁶⁴) wordt een uitvoerige beschrijving gegeven van dit „adellijk hecht en sterk kasteel” met omgeving. Als de twee voornaamste bouwhoeven worden daar aangeduid de WATERHOEF (medio 1960 afgebroken) en de (nu herstelde) KASTEELHOEVE, die toen nog uit vier gebouwen bestond (huis, stal, schuur en bakhuis) met ongeveer 8 ha bijbehorende grond. De namen van beide hoeven bleven in de volksmond voortleven. Notaris J.A. Daamen (die leefde van 1825 tot 1892) was belast met de openbare verkoping, die in augustus 1858 gehouden werd in het koffiehuis „Villa Nova” aan de Heuvel te Tilburg. Kort daarop werd het kasteel van Tilburg afgebroken om plaats te maken voor een fabriek.

Ter toelichting op de *overzichtsk kaart* van omstreeks 1858 (met het wapen der familie van Hogendorp-van Hofwegen) het volgende. Als grondslag voor deze situatietekening dienden de oude kadastrale kaarten (betreffende de Secties Hasselt, Hoeven en Veldhoven) en de kaart van de verkoopcatalogus uit 1858. Het vrijwel aaneengesloten grondgebied rond het kasteel is omrand door de *vette* buitenlijnen. De vroegere ligging van het kasteel (met bijgebouwen, gracht en vijver) en de vijf pachthoeven staat duidelijk aangegeven. De ongeveer 8 ha bijbehorende grond van de (nu herstelde) KASTEELHOEVE is op de tekening *gearceerd*. Ook het toenmalige wegenstelsel en de nog dunne bebouwing werd geschetst. Bovendien zijn tot beter begrip enkele thans geldende straatnamen toegevoegd. Aan de hand van dit kaartje kan men beseffen, hoezeer sinds 1858 de domeingronden rondom het voormalig kasteel van bestemming veranderden⁶⁵).

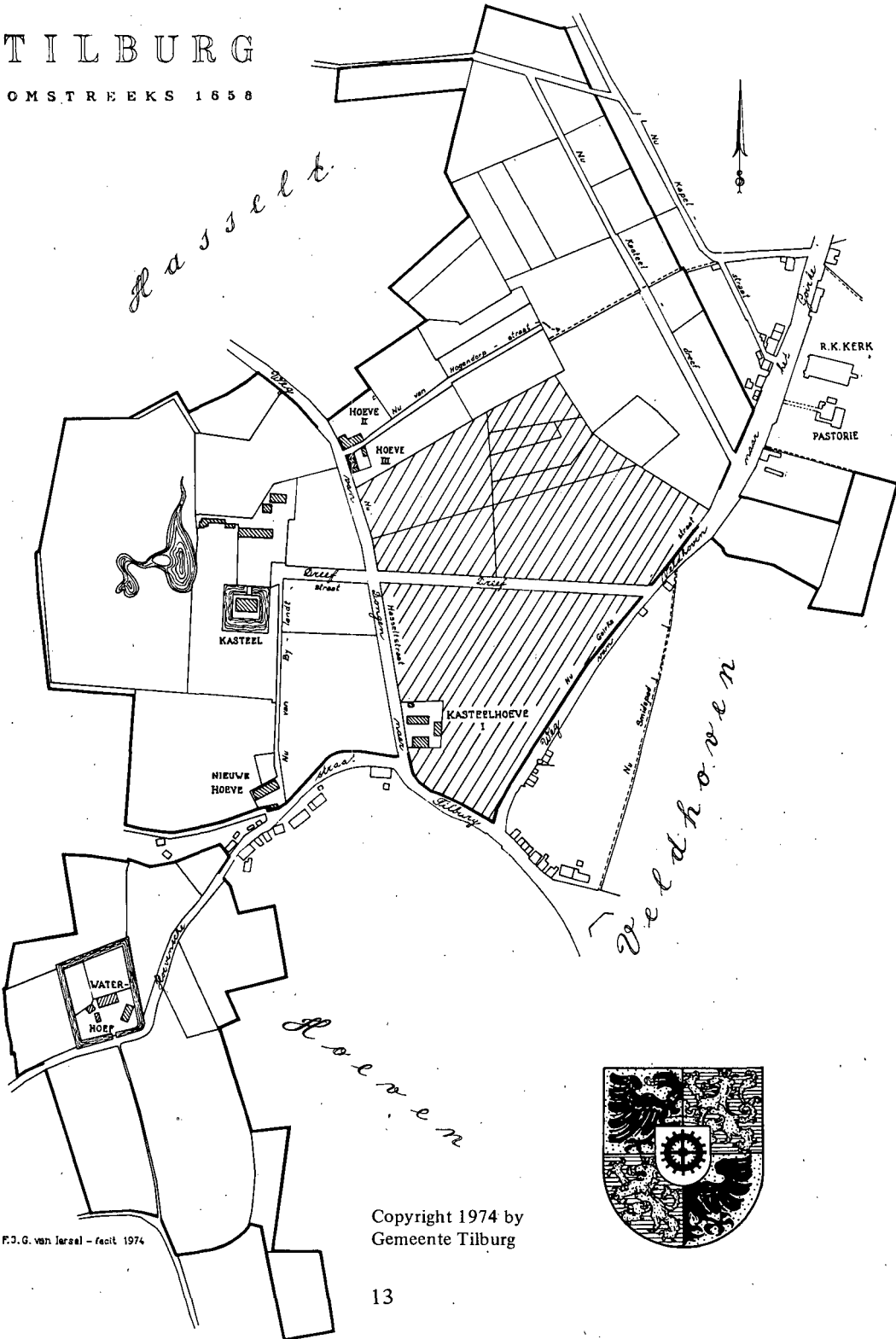
Tussen toen en nu was de geschiedenis van de wijken (parochies) Goirke en Hasselt nauw verweven met de ontwikkeling van Tilburg als industriestad, maar wie zijn jeugd doorbracht in deze hoek van de vooroorlogse fabrieksstad kan de Tilburgse journalist Uri Nootboom nazeggen: „De tijd gaat over ons heen en met de jaren verandert het land uwer jeugd onder de handen der mensen...”.

Gelukkig werd de verborgen schoonheid van de Kasteelhoeve alsnog ontdekt en bleef dit antieke boerenhuis als een levend monument voor Tilburg en Brabant behouden.

J.A.J. BECX

TILBURG

OMSTREEKS 1658

F.J.G. van Iersel - fecit 1974

Copyright 1974 by
Gemeente Tilburg

met verwijzing naar de in het Gemeente-Archief Tilburg berustende

PIJLIJSERHOEVE (Hoeven 33)	KASTEELHOEVE I (Hasselt 97)	HOEVE II (Hasselt 95)
<p><i>Claes Cornelis Claessen</i> (vóór 1685-1701) R 468-1699-f. 218.</p>	<p><i>Claes Daniels van Heijst</i> (omstreeks 1690) R 421-1690-f. 152.</p>	<p><i>Jan Jan Peijnenborgh</i> (1699-1702) R 468-1699-f. 203.</p>
<p><i>Cornelis Claes Cleijssen</i> (1701-1729) R 469-1712-f.258; R 471-1716-f.46v; idem -1718-f.164v. en zijn weduwe (1729-1735) R 472-1729-f.327; R 474-1735-f.4v.</p>	<p><i>Geraert Claes van Heijst</i> (1696-1705) R 468-1695-f. 120; R 469-1701-f. 49.</p> <p><i>Peter Janssen van Abeelen</i> (1705-1714) R 469-1712-f. 267. en zijn weduwe (1714-1728) R 471-1715-f. 36; idem-1719-f. 203; R 472-1726-f. 212v.</p>	<p><i>Cornelis Teurlinx</i> (1703-1716)</p> <p><i>Jacobus van den Bergh</i> (1716-1720) R 471-1715-f. 31v.</p>
<p><i>Nicolaes Cornelis Cleijssen</i> (1735-1741) en zijn weduwe (1741-1743) die hertrouwde met: <i>Peter Adriaen Baijens</i> (1743-1758) rentmeestersrekeningen; R 475-1743-f. 166v en 251v; R 477-1752-f. 112v.</p>	<p><i>Aert Peter van Abeelen</i> (1728-1752) R 473-1734-f.333; R 474-1738-f.170v; R 476-1745-f.6; rentmeestersrekeningen. en zijn weduwe (1752 - ca. 1755) R 477-1752-f.107v.</p> <p><i>Adriaan Willem Smulders</i> (ca. 1755-1763)</p>	<p><i>Arnout van Roessel</i> (1720-1755) R 471-1719-f. 200v; R 472-1723-f. 88v; rentmeestersrekeningen.</p>
<p><i>Adam Nicolaes Cleijssen</i> (1758-1772) R 99-1772-f. 98v en 135; R 640: 3 en 7 aug. 1772; Not. 97-1772-akte 125.</p>	<p><i>Adriaan Arnout van Roessel</i> (1763-ca. 1787) R 479-1763-f. 75.</p> <p><i>Jan Baptist Smulders</i> (ca. 1787-ca. 1825) schoonzoon <i>Jan Smulders</i> (ca. 1825-1858) zoon</p>	<p>en zijn weduwe (1755-1763)</p> <p>afgebrand in 1846.</p>

DE VIJF KASTEELHOEVEN

huishoofdovereenkomsten (vanaf 1690) en huizenregisters (vanaf 1737)

HOEVE III (Hasselt 96)	NIEUWE HOEVE (Hoeven 26)	Huizen- registers
<p><i>Martinus Stradio</i> en zijn weduwe (1699-1703) R 468-1698-f. 190v.</p> <p><i>Peter Cornelis Schaapsmeeders</i> (1703-1723) R 469-1702-f. 61v; R 470-1713-f. 24.</p>		
<p><i>Dionijs Peter Schaapsmeeders</i> (1724-1731)</p>		
<p><i>Wouter Thomas van Erven</i> (1732-1737) rentmeestersrekeningen.</p>	<p>in 1736 aangekocht van de erfgenamen van <i>Jan Maes</i>. R 434-1736-f. 278 en 283; rentmeestersrekeningen.</p>	
<p><i>Thomas Verbunt</i> (1737-17..) rentmeestersrekeningen.</p>	<p><i>Peter van Beurden</i> (1737-17..) rentmeestersrekeningen.</p>	1737
		1741 1746 1751 1756
<p>omstreeks 1780 afgebroken en vervangen door vier arbeiderswoningen.</p>	<p><i>Hendrik Peter Beckers</i> (1761-17..) R 479-1761-f. 9v.</p>	1761 1766 1771 1776 1781 1786 1791 1799 1807

- 46) R.A. 's-Hertogenbosch, inv. Raad en leenhof van Brabant (1571-1795), nr. 1326, f. 263v (5 dec. 1704); G.A.T., R 430 - 1709 - f. 7.
- 47) A.R.A.Brussel, Notariat de Brabant, no. 4404 (10 april 1710).
- 48) R.A. 's-Hertogenbosch, inv. Raad en leenhof van Brabant, a.w., nr. 1324, f. 38v (22 mei 1711); idem, nr. 1326, f. 271 (14 juli 1711); inv. Heerlijheidsarchief Tilburg en Goirle, a.w., nr. 14 en 15 (12 en 13 oud); Dijksterhuis, p. 15; G.A.T., R 430 - 1711 - f. 114v.
- 49) G.A.T., R 430 - 1711 - f. 105-106; Not. 52 - 1711 - akte 53; R 625: 27-10-1712; R 471 - 1716 - f. 64 (besloten testament); R 499 - 1716 - f. 40 (Inventaris).
- 50) G.A.T., R 430 - 1712 - f. 142; Not. 52 - 1711 - akte 55.
- 51) Wolf von Both & Hans Vogel, Landgraf Wilhelm VIII von Hessen-Kassel. Ein Fürst der Rokokozeit (Deutscher Kunstverlag 1964), p. 21-22; J.H. van Mosselveld, De oude Warande te Tilburg, in: Brabantia, jrg. 3 (1954), p. 101; Dr. A. Rauch-Elkan, Acht Pläne und ein Bau-mémoire Robert de Cottés für Schloss Tilbourg in Brabant, in: Brabantia, jrg. 7 (1958), p.43.
- 52) G.A.T., R 472 - 1726 - f. 212v en 221v; idem - 1728 - f. 264 en 278; Christiaan de Roy werd te Tilburg gedoopt 4-7-1671 als zoon van Hendrik en Aletta Couwenbergh (vgl. De Brabantse Leeuw, jrg. 4 (1955), p. 76); Not. 52 - 1712 - akte 77.
- 53) Nederland's Patriciaat, jrg. 40 (1954), p. 354.
- 54) Dr. H.P.H. Jansen, Landbouwpacht in Brabant in de veertiende en vijftiende eeuw (Assen 1955); vgl. ook F.W. Smulders, in: Brabantia, jrg. 4 (1955) p. 254.
- 55) G.A.T., inv. Heerlijheidsarchief Tilburg en Goirle, a.w., nr. 53a (machtiging in 1717 tot publieke verkoop van hoeve III, bewoond door Peter Schaapsmeeders); inv. Van Visvliet, 181 - 1748 - f. 1 (neerhuizinge van het kasteel half afgebrand).
- 56) Hessisches Staatsarchiv te Marburg aan de Lahn; met vriendelijke dank aan Dr. H. Philippi aldaar voor zijn hulpvaardigheid en de op microfilm toegezonden rentmeestersrekeningen (1737-1746) betreffende de heerlijkheid Tilburg en Goirle.
- 57) G.A.T., inv. Van Visvliet, 282a e.v. (personele commerboeken): aanduiding als de „Prince hoeve” in 1718 enz; R 434 - 1736 - f. 278 en 283 (aankoop nieuwe hoeve).
- 58) G.A.T., inv. Heerlijheidsarchief Tilburg en Goirle, a.w., nrs. 17-20 (15-18 oud) met de regesten 22 en 23; R 477 - 1754 - f. 238v-245 en 257v-261; Dijksterhuis, a.w., p. 17.
- 59) Nederland's Adelsboek (in voce „van Hogendorp-van Hofwegen” en „Verheyen”); Van heidorp tot industriestad, a.w., p. 168 (Albertus Baesten); G.A.T., R 99 - 1772 - f. 99 (Simon Hendrik Weber) en map „Magistraat” (1776 e.v.).
- 60) Handschrift Adrianus Brock (nr. 231 bis-a, p. 133) in de bibliotheek van het Provinciaal Genootschap van K. en W. in Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch; vgl. ook: Noord-Brabandsche Volks-Almanak 1841 (1e jrg.), p. 156 (met plaat) en A.J. van der Aa, Aardrijkskundig Woordenboek (1848) onder „Tilburg”, p. 252; met dank aan de gemeente-archivaris van Tilburg, drs. J.N.T. van Albada, voor diens gewaardeerde medewerking bij het bronnenonderzoek voor deze studie.
- 61) G.A.T., R 479 - 1763 - f. 75; De Brabantse Leeuw, jrg. 15 (1966), p. 97; de mededeling aldaar op p. 67 (in voetnoot 18) is onjuist, omdat vader Arnout van Roessel hoevernaar was op hoeve II; vgl. over kasteel en omgeving (zoals de dreef) ook de kaart van de heerlijkheid Tilburg en Goirle door Diederik Zijnen anno 1760.
- 62) G.A.T., inv. Heerlijheidsarchief Tilburg en Goirle, a.w., nrs. 21-22 (19-20 oud); Nederland's Adelsboek 1920; De Hoge Raad van Adel (1814-1964, 's-Gravenhage 1966).
- 63) L. de Lelie en J.B. de Beer, Uit het dagboek van een Tilburger (1774-1851; Tilburg 1918); p. 118.
- 64) Catalogus van de openbare verkooping der Heerlijkheid Tilburg en Goirle... met kaart (Tilburg 1858); aanplakbiljet, afgebeeld in Van heidorp tot industriestad, t.o. p. 193.
- 65) Vgl. ook de (in het R.A. te 's-Hertogenbosch berustende) kaart van Tilburg anno 1835 door J.F. Hutten (opgedragen aan de Prins van Oranje).
Ten slotte gaarne mijn oprechte dank aan alle medewerkers op het gemeente-archief Tilburg, die mij op enigerlei wijze bij deze studie behulpzaam waren.